

17. Набиев Н.Р. Вакфное хозяйство Кокандского ханства. – Ташкент, 2010.
18. Плоских В.П. Очерки патриархально-феодалных отношений в Южной Киргизии (50-70-годы XIX в.). – Фрунзе: Илм, 1968.
19. Плоских В.П. Киргизы и Кокандское ханство. – Фрунзе: Илм, 1977.
20. Солиев П. Ўзбекистон тарихи (XVI - XIX асрлар). – Самарканд-Тошкент, 1929.
21. Троицкая А.Л. Каталог архива кокандских ханов XIX в. – Москва: Наука, 1968.
22. Халфин Н.А. Присоединение Средней Азии к России. – Москва: Наука, 1955.
23. Халфин Н.А. Россия и ханства Средней Азии. – Москва: Наука, 1974.
24. Хасанов А.А. Народные движения в Киргизии в период Кокандского ханства. – Москва: Наука, 1977.
25. Хуршут Э. «Мунтахаб ат-таваррих» как источник по истории Средней Азии и сопредельных стран XVIII – XIX вв. // Общ. науки в Узбекистана (ОНУ). 1984. № 7. – С. 41-45.
26. Хуршут Э. «Мунтахаб ат-таваррих» и его источники // ОНУ. 1986. № 12. С. 39-44.
27. Хуршут Э. Критика суеверий и духовенства в «Мунтахаб ат-таваррих» // Адабий мерос. № 1. С. 46-52.
28. Қаяумов А.П. Қўқон адабий муҳити (XVII - XIX асрлар). – Тошкент: Фан, 1961.

QO‘QON XONLIGIGA MANBASHUNOSLIGI VA TARIXSHUNOSLIGIGA DOIR

Qayumova F.I.

FarDU, O‘zbekiston tarixi kafedrası o‘qituvchisi
fqayumova1983@gmail.com

Teshaboyeva G.B.

FarDU, Tarix fakulteti 3-kurs talabasi
kamiljonovaguli379@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Qo‘qon xonligi tarixi, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotiga doir manbalar tadqiq etilgan. Shuningdek, xonliklarga jo‘natilgan elchilar, ularning safar xotiralari, ekspeditsiyalar natijasida yaratilgan manbalar, xorijiy va mahalliy tadqiqotlar o‘rganilgan va tahlil qilingan.

Kalit so‘z va iboralar: Qo‘qon xonligi, manba, ekspeditsiya, arxiv, “Muntaxab at tavorix”, “Tarixi Shohruxiy”, “Ibrat al havoqin”, “Tarixi jahonnamoyi”, O‘zRFA

Аннотация: Данная статья создана для обобщения источников и исследований, проливающих свет на историю, социально-экономическую жизнь и культуру Коканского ханства. Статья написана позже в качестве подспорья для желающих заняться научной работой по этой теме, опираясь на важные труды и источники, созданные в результате посланных в ханства посольств и экспедиций.

Ключевые слова и фразы: Кокандское ханство, источник, экспедиция, архив, «Мунтахаб у Таворих», «Тарихи Шахрухий», «Ибрат ал Хавокин», «Тарихи джахоннамойи», УзРФА.

Annotation: This article was created to embody the sources and researches that shed light on the history, socio-economic life, and culture of the Kokhan Khanate. The article was written later as an assistant to those who want to do scientific work on this topic, relying on important works and sources created as a result of embassies and expeditions sent to the khanates.

Key words and phrases: Kokand khanate, source, expedition, archive, "Muntakhab at Tavorikh", "Tarihi Shahruhiy", "Ibrat al Havoqin", "Tarihi jahonnamoyi", UzRFA.

Bugungi kunda tarixni o‘rganishda eng samarali usullardan biri bu o‘sha davrga tegishli manbalarni tadqiq etishdir. Yoshlar ongida tarixni holisona jonlantirish barcha tarixchilarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Prezident Sh. Mirziyoyev tabiri bilan aytganda: “Hamma o‘z tarixini ulug‘laydi. Lekin, bizning mamlakatimizdagidek boy tarix, bobolarimizdek buyuk allomalar hech qayerda yo‘q. Bu merosni chuqur o‘rganishimiz, xalqimizga, dunyoga yetkaza bilishimiz kerak [1].

Xonliklar davri tarixi o‘zbek davlatchiligi tarixida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan davr hisoblanadi. Ammo, bu davrni tadqiq etishga mustaqilligimizdan avvalgi davrlarda yetarlicha e‘tibor berilmadi, aksincha, oddiy xalq orasida shunday biryoqlama qarash shakllandi-ki, xalq sovetlar tomonidan ilgari surilgan g‘oya ya‘ni, xonliklar davridagi hukmdorlarning “nodonligi”, o‘zaro kelishmovchiliklari, qozilarning “ahloqsizliklari” haqidagi fikrlarga qo‘shila boshladi. O‘zbekiston tarixining ajralmas qismi bo‘lgan bu davr tarixini tadqiq

etishga yetarli e'tibor qaratilmaganligi, bugungi kunda mazkur masalaning dolzarbligi oshiradi.

Mustaqillikka erishganimizdan so'ng bu sohada sezilarli darajada o'sish kuzatildi. Ko'plab tarixchilar tomonidan bu davr katta qiziqish bilan o'rganildi. Xususan, Z.A.Ilhomov "Aliquli amirlashkar va uning Qo'qon xonligi siyosiy hayotida tutgan o'rni", B.Ya.Tursunov "Qo'qon xonligida harbiy ish va qo'shin: holati, boshqaruvi, an'analari", Sh.Yu.Mahmudovlarning "Qo'qon xonligining ma'muriy boshqaruv tizimi" nomli tadqiqotlarida ushbu masala tadqiq qilinib, bir qator ilmiy yangiliklar berilgan [2: 4].

Bu kabi izlanishlarni misol tariqasida juda ko'plab keltirishimiz mumkin. Ammo xonliklar tarixiga oid faktlarni yanada chuqurroq tadqiq qilish uchun o'sha davr manbalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Qo'qon xonligi tarixini o'rganishda manbalarni ikki guruhga bo'lish ancha qulaylik tug'diradi. Mahalliy tarixchilar tomonidan yozilgan manbalar va xorijiy, jumladan, rus savdogar va elchilarining yozgan estaliklari. Masalani tadqiq etishda mahalliy manbalarga to'xtalib o'tsak. Ularning aynan shu davrda yashaganligi manbani qimmatlilik darajasini oshiradi.

Qo'qon xonligi tarixini yoritgan mahalliy manbalardan biri bu "*Muntaxab at tavorix*" asari bo'lib, asar Xo'ja Muhammad Hakimxon To'ra Ho'qandiy tomonidan yozilgan. Ushbu asarda Qo'qon xonligiga tegishli qimmatli ma'lumotlar uchraydi bunga sabab esa asar muallifining xon oilasiga qarindoshligi hamda Hakimxon To'raning otasi Ma'sumxon To'ra Qo'qon xonlari Olimxon va Umarxon davrida xonlikning shayxulislomi hisoblanib, xonning eng yaqin maslahatchilaridan biri bo'lganligidir. Chunki, muallif saroydagi barcha voqealardan habardor bo'lishi, yig'inlar va tantanalarda ishtirok etishi uchun katta imkoniyatlarga ega bo'lgan. Bu jihatdan uning xonlik haqida keltirgan ma'lumotlari anchagina haqiqatga yaqinligi bilan ahamiyatga egadir.

Ushbu asarda Qo‘qon xonligining ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy hayoti, xonlikning chet el mamlakatlari bilan bo‘lgan aloqalari haqida qimmatli ma’lumotlar uchraydi. Asar o‘zbek tilida 1843-yilda yozib tugatilgan [4: 6].

“Muntaxab at tavorix” asari dastlab o‘zbek tilida yozilib, keyinchalik tojik tiliga tarjima qilingan asardir. Muallif bu asarda o‘z ko‘zi bilan ko‘rgan voqealarni yoki ko‘rganlari aniq bo‘lgan kishilarning so‘zlarini kiritgan. Shu jihatidan ushbu manba juda muhim manba safidan joy olgan. Asarda Qo‘qon xonligidan tashqari Shayboniylar va Mang‘itlar haqidagi ayrim ma’lumotlar ham berilgan.

Qo‘qon xonligi tarixiga bag‘ishlangan yirik tarixiy asarlardan yana biri Niyoz Muhammad Xo‘qandiyning “Tarixi Shohruxiy” asaridir. Muallif 1803-yilda mullo Ashurmuhammad oilasida dunyoga kelgan. Avvaliga Xudoyorxon qo‘shinida xizmat qilgan Niyoz Muhammad keyinchalik attorlik bilan shug‘ullangan. Uning hayotini yaqindan o‘rgangan olimlarning yozuvchining vafoti haqidagi bir qancha qarashlari mavjud. Masalan, qozog‘istonlik olim T.K.Beysembiyev o‘z tadqiqotida Niyoz Muhammadni 1877-yilda vafot etgan degan fikrni ilgari surgan. Ammo, bunga qarshi o‘laroq Sh.Vohidov 2006-yilda Namangan shahridan sotib olgan qo‘lyozmalar asosida Niyoz Muhammadni 1889-yilda ham tirik bo‘lgan degan fikrni o‘rtaga qo‘yadi [5: 32]. Aynan Namangandagi qo‘lyozmalar sabab Sh.Vohidov T.K.Beysembiyevning fikrini inkor etadi. Chunki, tarixga oid yangi manbalarning topilishi ungacha bo‘lgan qarashlarni o‘zgartirib yuboradi. “Tarixiy Shohruhiy” asari XVIII asrdan boshlab to XIX asrning 70-yillariga qadar bo‘lgan Qo‘qon tarixini o‘z ichiga oladi. Asarda Qo‘qon xonlarining yurishlari, xonlikning Buxoro, Sharqiy Turkiston bilan barcha sohadagi aloqalari katta qismini egallaydi. “*Tarixi Shohruxiy*” ning kirish qismidan so‘ng Oltin beshik voqeasi ham yoritib o‘tiladi. Keyingi boblarda Olimxonning taxtga o‘tirishi, uning O‘ratepa, Jizzah, Toshkentga uyushtirgan harbiy yurishlari, Devona So‘fining Olimxonga qilgan suiqasdi va Olimxonning o‘limi haqidagi qimmatli ma’lumotlarni uchratishimiz mumkin. Asarning biz uchun ahamiyatli bo‘lgan jihati shundaki, unda ko‘plab Qo‘qon xonlarining taxtga o‘tirishi bayoni

mavjud. Masalan, Umarxon davri haqida asarda quyidagi ma'lumotlar uchraydi: "Umarxon ibni Norbo'taxon saltanati davrida yuz bergan voqealar bayonidakim, u nur sohib adl oftobi bilan mamlakat tunini shariat chirog'i bilan yoritib, bid'at zulmatining zulmini yo'q qilgan va fitnasoz dahr va shu'badaboz osmon Farg'ona mulki sultonlari boshiga turli qiliq ko'rsatayotgan kunlarda paydo bo'ldi " [6: 121].

Ushbu asarning qiymati shundaki, Qo'qon xonligida yuz bergan voqealar, hukmdorlar shaxsiyati o'sha davr hodisalarining bevosita ishtirokchisi va shohidi bo'lgan shaxs tomonidan yozilgan. Hozirgi kungacha asarning 12 ta qo'lyozma nusxasi Sankt-Peterburg, Qozon, Tashkent, Parij, Dushanbe kutubxonalarida saqlanadi. O'zbek tiliga esa 2014-yilda Sh.Vohidov tomonidan "Ibrat al havoqin" nomi ostida tarjima qilingan [2: 262].

Mahalliy manbalarni o'rganish jarayonida mafkura nuqtai nazaridan xalq va saroyda hizmat qilgan ayrim mualliflarning fikrlarida farqlar kuzatiladi. Ya'ni saroy tarixchilarining hukmdorlarni maqtab, ularning siyosatini bo'rttirib ko'rsatgani ularning kamchiliklaridan biridir. Zero, tarixni o'rganishda tarixiylik va ilmiylik bilan birgalikda holislik prinsipiga ham amal qilmog'imiz kerak.

Qo'qon xonligi tarixini o'rganishda ahamiyati jihatidan muhim bo'lgan manbalardan yana biri bu – "Tarixi jahonnamoyi" asaridir. Uning sohibi kasbi attorlik bo'lgan Avaz Muhammad Attor Xo'qandiydir. Ammo muallif saroy tarixchisi bo'lmagan hamda o'z asarini 15 yil davomida yozib tugallagan. Ushbu asar ikki qismdan iborat bo'lib, birinchi qismida Olamning yaralishidan tortib, payg'ambarlar, xalifalar va podshohlar tarixi bayon qilingan bo'lsa, ikkinchi qismi Bobur hukmronligidan boshlanib, so'nggi boblari Qo'qon xonligi tarixiga bag'ishlangan. Muallif 11 ta hukmdorni o'z ko'zi bilan ko'rganini yozadi va ulardan eng ko'p tariflagani bu Olimxon davridir. U o'z asarida nafaqat xonlar haqida balki, Qo'qon xonligining ichki va tashqi siyosati haqidagi ma'lumotlarni ham keltirib o'tadi. R.A.Arslonzodaning fikriga ko'ra, muallif Farg'onada ro'y bergan ko'plab hodisalarning shohidi bo'lgani sabab bu voqea tafsilotlarini saroy

muarrixlaridan ko‘ra ob‘yektivroq tarzda bayon etadi [3: 19-20]. Albatta, bir davr tarixini yoritishga uni yozib qoldirishga harakat qilgan mualliflarning o‘sha davr bilan hamohang va yaqin bo‘lishligi asarning ishonchliligini oshiradi.

Is‘hoqxon Junaydullo o‘g‘li Ibrat tomonidan yozilgan “Tarixi Farg‘ona” kitobi ham Qo‘qon xonligi tarixiga bag‘ishlangan asar hisoblanadi “Tarixi Farg‘ona”da minglarning hokimiyatga kelishidan tortib, to xonlikni rus imperiyasi tomonidan istilo qilinishigacha bo‘lgan katta davr voqealari o‘rin olgan. Har bir Qo‘qon xonlari davrlari, harbiy yurishlar, ijtimoiy-siyosiy vaziyat, qo‘zg‘olonlar, rus bosqini, uning oqibatlari va xonlikning eng katta shaharlari haqidagi ma'lumotlar berilgan. “Tarixi Farg‘ona” biz uchun katta ahamiyatga ega bo‘lgan tarixiy asardir. Asar 1991-yili Toshkentda “Meros” turkumida ham nashr etilgan [4: 7].

Yuqoridagi kabi Qo‘qon tarixini yoritishga bag‘ishlangan asarlarning aksariyat qismi o‘ziga xos uslubda yaratilgan. Sharq olamida, umuman musulmon dunyosida har bir asar boshlanishi Olamning yaratilishi, payg‘ambarlar, xalifalar, hukmdorlar va asar so‘nggida o‘zi yashagan davr tarixini bayon qilganlar. Asarning kirish qismida Qur‘oni Karim va hadislardan albatta foydalanilgan. Bu o‘ziga xos uslub sanalib, unga Qo‘qon xonligi tarixiga doir manbalarda shunday an‘anaga amal qilinganligini ko‘rish mumkin. Xonlik tarixiga oid yana bir manba Mulla Olim Maxdum Hojining “Tarixi Turkiston” asaridir. Ushbu asar sodda va tushunarli tilda yozilgan. Unda xonlik tarixiga oid ma'lumotlar bilan birga minglarning kelib chiqishiga oid habarlar ham yozilgan. Ya‘ni unga ko‘ra Oltinbeshik afsonasi haqida so‘z ketganda, Oltinbeshikdan Sulton Elik, undan Xudoyor, Xudoyordan Muhammad Amin, undan Abulqosim, Abulqosimdan Shohmastbiy, undan esa Shohruhbiy tug‘ilganligi, minglar sulolasining Boburiylarga avlod ekanligi ko‘rsatilgan [2: 7].

Asar 1992-yilda “Qarshi” nashriyotida lug‘at va izohlar bilan qayta nashrdan chiqdi. Bu asar nafaqat Qo‘qon tarixiga oid balki Buxoro tarixiga ham tegishlidir. Ya‘ni asar 2 qismdan iborat bo‘lib, birinchi qismi Qo‘qonga ikkinchi qismi

Buxoroga bag‘ishlangan. Qo‘qon xonligiga oid qismida minglarning hokimiyatga kelishidan to ruslarning xonlikni bosib olgunlariga qadar bo‘lgan voqealar o‘rin olgan. Huddi shu davrlar oralig‘ini yoritgan yana bir asar mavjud bo‘lib, uning muallifi Mirzaolim Mushrif haqida ma‘lumotlar juda oz. Tug‘ilgan va vafot etgan yillari noma‘lum, ammo, Mallaxon va Xudoyorxon davrida yashaganligi haqida farazlar mavjud (O‘zi yozgan ma‘lumotlarni o‘rganilishi natijasida kelib chiqqan). Mirzaolim Mushrifning Qo‘qon xonligi tarixiga atab yozgan “Ansob us salotin va tavorix ul-xavoqin” (“Sultonlar nasabi va xoqonlar tarixi” yoxud “Qo‘qon xonligi tarixi”) asari ayni shu manbadir. Asarda Oltinbeshik voqeasi va Shohruhbiyning hokimiyatga kelishidan boshlab, rus hukumatining bosqiniga qadar voqealar bayon etilgan. Uning 3ta asl nusxasi bugungi kunda O‘zRFA Sharqshunoslik institutida saqlanadi [4: 8].

Qo‘qon xonligi to‘g‘risida ma‘lumot beruvchi tarixiy manbalarning ikkinchi guruhi – bu rus elchilari va sayyohlarining safarnoma va estaliklaridir. Ular tarixiylik jihatidan muhim manba sanaladi. Chunki, ular bevosita xonlikda bo‘lib, o‘zlari ko‘rgan va guvoh bo‘lgan voqealarni bayon etadilar. Bu manbalarning orginal tomoni yana shundan iboratki, sayyoh va elchilar xonlikning boshqaruv tizimini, xo‘jalik hayotini va xalqning turmushi haqidagi ma‘lumotlarni batafsil yoritib berishga harakat qilganlar. Ayniqsa, aholi turmush tarzi, urf-odatlar, kiyim-kechaklari, turar-joylari xususidagi to‘laqonli ma‘lumotlar mahalliy muarrixlarning asarlarida ham uchramaydigan ma‘lumotlarning keltirilishi, ularning qimmatlilik darajasini oshiradi.

Ammo rus mualliflari orasida V.V.Velyaminov-Zernovning ma‘lumotlari boshqalardan ajralib turadi. V.V.Velyaminov-Zernov 1830-1904 yillarda yashab o‘tgan, rus tarixchisi va sharqshonos olimidir. U boshqa mualliflardan farqli ravishda xonlikda shaxsan bo‘lmagan. U o‘zining Orenburgdagi xizmati davrida Qo‘qondan borgan barcha elchi, savdogar, sayyohlardan xonlikka oid ko‘plab ishonchli ma‘lumotlarni o‘rgangan va uni bir aniq tizimga solgan shaxsdir. Shuning uchun uning asari Qo‘qon xonligining turli qirralarini yoritib beruvchi

manba sifatida ahamiyatga molikdir [3: 9]. Muallif Qo‘qon xonligi haqidagi ma’lumotlarga 1860-yildan boshlab qiziq boshlagan va umrining so‘nggiga qadar Qo‘qon xonligi to‘g‘risida 322 ga yaqin ilmiy izlanishlarini nashr ettirgan. Asarlarida eng ko‘p Muhammad Alidan boshlab Xudoyorxon zamoniga qadar hukmronlik qilganlar haqida ma’lumotlar uchraydi [7].

Qo‘qon xonligi tarixiga bag‘ishlangan yana bir rus manbasi bu Nikolay Potaninning “Qo‘qon xonligi to‘g‘risida qaydlar” nomli to‘plamidir. Asar muallifi 1829-1830 yillarda Qo‘qon xonligi hududida safarda bo‘lib, unga Peterburgdan qaytib kelayotgan qo‘qonlik vakillarga hamrohlik qilish, ayni vaqtda safari davomida ko‘rgan joylarini tasvirlash va o‘zi tashrif buyurgan joylar haqida batafsil ma’lumot to‘plash vazifasi ham yuklatilgan. Asar muallifi Semipalatinsk shahridan boshlab, Chimkent, Toshkent, Xo‘jand, Qo‘qon shaharlariga tashrif buyurgan. O‘z safari davomida to‘plagan axborotini “Qo‘qon xonligi to‘g‘risida qaydlar” (“Записки о Кокандском ханстве”) nomi bilan yozib qoldirgan va u ilk bor Rossiya “Harbiy jurnal”ida chop etilgan. N.Potaninning asarini qiymati shundan iboratki, asaridagi O‘rta Osiyo hududlari ayniqsa, Qo‘qon xonligi bilan bog‘liq etnografik va geografik ma’lumotlar boshqalarga nisbatan batafsil yoritilganligidir [2: 330].

N.Potantin Qo‘qon xonligiga tegishli barcha sohalarda: sud tizimi, davlat boshqaruvi, tangalari, qo‘shini va hokazolar haqida boy ma’lumotlar qoldirgan. Asarda keltirilishicha: “... Harbiy xizmatga odam yig‘ilmaydi, ixtiyoriy tarzda kiradilar. Tinchlik davrida ularning armiyasi shahar va qishloqlarda uyda yashaydi va xizmat qilmaydigan fuqarolar kabi turli xil ishlar va hunarmandchilik bilan shug‘ullanadi. Ularning armiyasi otliqlardan iborat, hech qanday tuzilmani bilmaydi, lekin olamon ichida boradi va kiyimda ham, qurolida ham bir xillikka ega emas...” [8]. Yuqorida keltirilgan fikrlarning tahlili asosida Qo‘qon xonligi harbiy tizimi zamonaviy texnologiyalardan ortda qolganligini ko‘rishimiz mumkin.

Tan olish kerakki Qo‘qon xonligiga oid manbalarning sezilarli qismini rus sayyohlari, elchilari va tarixchilarining yozgan asarlari tashkil qiladi. Elchilik

missiyalari natijasida yaratilgan ko‘plab hujjatlar bugungi kunda davlat arxivlarida saqlanadi. Masalan: Filipp Nazarovning “Записки о некоторых народах и землях средней части Азии Филиппа Назарова”, Maksimovning “Показание Сибирского казака Максимова о Кокандском владении”, I.D. Gorchakovning “Обозрение Кокандского ханстве в нынешнем его состоянии” (1846-yil), A.G. Serebrinnikovning “К истории Кокандского ханства” (1876-yil), N. Pantusovning “О по датах и повинностях существовавших в бывшем Кокандском ханстве в последнее время правление Худояр-Хана” (1876-yili) kabi asarlari ham Qo‘qon xonligi tarixiga oid manbalar hisoblanadi [4: 8-9]. Bu asarlarning qiymatlilik jihati shundaki, ular to‘plagan ma’lumotlar chuqur o‘rganilgan va ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuning uchun ularning keltirgan ma’lumotlari o‘sha davrda “Вестник русского общества”, “Известия русского географического общества”, “Военный сборник”, “Туркестанские ведомости”, “Туркестанский сборник” kabi vaqtli nashrlarda muntazam ravishda berib borilgan.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, ma’lum bir davrning tarixini o‘rganishning eng samarali usuli bu – o‘sha davrga oid manbalarni tahlil qilishdir. Ammo, yuqorida sanab o‘tilganidek, manbalarning ham turi va mafkurasi har xil bo‘lishi mumkin. Bunda o‘rganuvchidan eng avvalo holislikni saqlab qolish talab qilinadi. Zero, holislik tarixni o‘rganishdagi eng muhim omildir. Yuqorida keltirilgan manbalar Qo‘qon xonligining ayrim qirralarini ochishga xizmat qiladi. O‘z davrida Qo‘qon xonligi O‘rta Osiyo hududida o‘zining kuch-qudratiga, sarhadlariga va mavqeyiga ega bo‘lgan yirik davlat edi. Bu davlat haqida juda ko‘plab ma’lumotlar qayd qilingan bo‘lishiga qaramay, ular orasida ham haligacha yechimini topmagan bir qancha masalalar mavjud. Bu esa tadqiq etilgan masalani izchil tahlil qilish va tadiqi etishni taqazo etadi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Islom sivilizatsiyalar markazida so‘zlagan nutqi. – T., 2018-yil 21-dekabr.

2. Alimova D. Manbashunoslik. – Toshkent: Turon – Iqbol, 2019. – 429 bet.
3. Arslonzoda R.A “Qo‘qon xonligi manbashunosligi va tarixshunosligi: Muammoli ma’ruza matnlari”. – Farg‘ona, 2010. – 55 bet.
4. Kuzikulov I. Qo‘qon xonligi tarixi (o‘quv uslubiy qo‘llanma). – Namangan: Namangan nashr. 2014. – 86 bet.
5. Vohidov Sh. Qo‘qon xonligida tarixnavislik. – Toshkent: Akademnashr. 2007.
6. Xo‘qandiy N.M. “Ibrat ul havoqin” (Tarixi Shohruhiy). Tarjimon, izohlar muallifi Sh.Vohidov. – Toshkent: Turonziyo. 2014.
- 7.<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2-%D0%97%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2,%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> (Velyaminov Zernov Vladimir Vladimirovich.) Ilmiy faoliyat. [20.11.2022]
- 8.https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XIX/1820-1840/Potanin_N_I/text1.htm (Nikolay Potanin) Qo‘qon xonligi to‘g‘risida qaydlar.

ҚЎҚОН ХОНЛИГИНИНГ УСМОНИЙЛАР ДАВЛАТИ БИЛАН ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАРИ

Акбаров Қ.Ё.

*Қўқон давлат педагогика институти
катта ўқитувчиси, т.ф.н*

Annotatsiya: Ushbu maqolada qardosh Turkiya va Markaziy Osiyo xalqlari o‘rtasidagi diplomatik munosabatlar, Qo‘qon xonligi va Usmoniylar imperiyasi o‘rtasidagi elchilik aloqalari yoritilgan.

Kalit so‘z va iboralar: Qo‘qon xonligi, Usmoniylar imperiyasi, Arab xalifaligi, Yevropa, Mahmud II, Sulton Mahmud.

Аннотация: В данной статье освещаются отношения между братскими народами Турции и Средней Азии, осуществляемые дипломатические отношения, посольские отношения между Кокандским ханством и османами.

Ключевые слова и фразы: Кокандское ханство, османы, Арабский халифат, Европа, Махмуд II, султан Махмуд.